

Abstract:

Background and Aim: Reading is an active process that increases children's knowledge capacity and shapes their ideas and thinking and gives them meaning. It is a mental activity in which the physical, psychological, and biological characteristics of individuals are at work. The aim of this study was to identify the effect of internal and external arousal on the development of reading skills in elementary school students.

Research Method: The present study was conducted with a qualitative methodological approach and the research method was content analysis. Information was collected using in-depth interviews. Participants were 33 primary school teachers in Golestan. Sampling was performed by purposive method and continued until data saturation. Data analysis was performed simultaneously with data collection with thematic analysis approach.

Results: Data analysis led to the extraction of thirteen main topics, sixteen sub-topics and twenty-two sub-topics in two main categories as internal and external arousal. Intrinsic motivation includes topics of interest, spontaneity and choice, reading ideas, motivations, needs and goals, expectations, emotions, usability, cognition, communication and interaction and connections. External motivation in the subject of institutions includes the sub-themes of the family, the educational system, libraries, content creators, content distributors, the media, and in terms of conditions and facilities, the sub-themes include the subject of study, time, place, and means of reading.

Conclusion: The results show that although the improvement of reading skills depends on the internal and personality characteristics of individuals, but among them, some external factors are also effective. Therefore, in the continuum of improving reading skills, the individual is in one position and factors such as family, educational system, libraries, etc. are on the other side, and the coordination and joint efforts of all of them improve reading skills.

Keywords: internal and external arousal, reading skills development, students, elementary school

شناخت اثر انگیزتگی درونی و بیرونی بر تقویت مهارت خواندن

محسن فروتن¹حسین فکوری²حسن صابمی³علی اصغر بیانی⁴

تاریخ دریافت: 1401/4/10

تاریخ پذیرش: 1401/6/7

چکیده

زمینه و هدف: خواندن فرایندی فعال است که ظرفیت دانش کودکان را افزایش میدهد و عقاید و تفکر آنها را شکل داده و به آنها معنا میدهد. این جریان یک فعالیت ذهنی است که در آن ویژگی های فیزیکی، روانشناسی و بیولوژیکی افراد در حال فعالیت هستند. پژوهش حاضر با هدف شناسایی اثر انگیزتگی درونی و بیرونی بر ارتقاء مهارت های خواندن در دانش آموزان دوره ابتدایی انجام گرفت.

روش پژوهش: پژوهش حاضر با رویکرد روش شناختی کیفی انجام گردید و روش پژوهش، تحلیل محتواست. اطلاعات با استفاده از مصاحبه عمیق جمع آوری شده است. شرکتکنندگان 33 نفر از معلمان دوره ابتدایی شهر گلستان بودند. نمونه گیری به روش هدفمند انجام شد و تا اشباع داده ها ادامه یافت. تحلیل اطلاعات همزمان با جمع آوری داده ها با رویکرد تحلیل موضوعی انجام گرفت.

یافته ها: تحلیل داده ها منجر به استخراج سیزده موضوع اصلی، شانزده زیرموضوع و بیست و دو موضوع فرعی در 2 مقوله اصلی با عنوان انگیزتگی درونی و بیرونی شد. انگیزتگی درونی شامل موضوعات علاقه، خودانگیزتگی و اختیار، انگاره های خواندن، انگیزه ها، نیاز و هدف، پیش داشته ها، احساسات، کاربردنگری، شناخت، ارتباط و تعامل و پیوندهاست. انگیزتگی بیرونی در موضوع نهادها شامل زیرموضوعات خانواده، نظام آموزشی، کتابخانه ها، خلق کنندگان محتوا، توزیع کنندگان محتوا، رسانه ها و در موضوع شرایط و امکانات شامل زیرموضوعات موضوع مطالعاتی، زمان، مکان و محمل های خواندن می باشد.

نتیجه گیری: نتایج نشان میدهد ارتقای مهارت خواندن اگرچه بستگی به خصوصیات درونی و شخصیتی افراد دارد، اما در این میان عوامل بیرونی چندی نیز اثرگذارند. لذا در پیوستار ارتقای مهارت خواندن، فرد در یک سمت و عواملی نظیر خانواده، نظام آموزشی، کتابخانه ها و نظایر آن در سمت دیگر قرار دارند که هماهنگی و تلاش مشترک همه آنها ارتقا دهنده ی مهارت خواندن است.

کلیدواژه ها: انگیزتگی درونی و بیرونی، ارتقای مهارت خواندن، دانش آموزان، دوره ی ابتدایی

¹گروه علوم تربیتی دانشگاه آزاد اسلامی واحد آذر شهر، آذر شهر، تبریز، ایران

²گروه علوم تربیتی دانشگاه آزاد اسلامی واحد آذر شهر، آذر شهر، تبریز، ایران

³گروه علوم تربیتی دانشگاه آزاد اسلامی واحد آذر شهر، آذر شهر، تبریز، ایران

⁴گروه علوم تربیتی دانشگاه آزاد اسلامی واحد آذر شهر، آذر شهر، تبریز، ایران

نظام آموزش و پرورش به حق از بزرگترین و پیچیده ترین نظام های اجتماعی است و امروزه سنگ بنای توسعه اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی هر جامعه بشمار می رود. نظامی که امروزه بیش از سایر نظام ها در زمینه پرورش خلاقیت و نوآوری، مسئولیت دارد، آموزش و پرورش است. این نظام زیر بنای اصلی و عمده شخصیت و دیدگاه های انسان را می سازد و رشد ابعاد وجوه آدمی را باعث می شود. آموزش و پرورش نوگرا با رشد و توسعه انسانی در ابعاد مختلف پیوند ناگسستنی دارد و نقش و رسالت آن در دنیای امروز تا آن اندازه است که جوامع مختلف انتظار دارند از این طریق نیاز های مادی و معنوی خود را برطرف سازند و مردم خود را برای زیستن بهتر در جهان آماده کنند. با وجودی که نظام آموزش و پرورش می تواند در رشد و توسعه فردی و اجتماعی تاثیر عمیق بگذارد، هنوز در بعضی از کشورهای جهان، نظام آموزش و پرورش با شیوه های کم اثر به کار خود ادامه می دهد. از جمله در نظام آموزش و پرورش ایران به ویژه در زبان آموزی و غنی سازی مهارت خواندن از کارایی لازم برخوردار نبوده است (مبارک قمصری، 1395).

اهمیت خواندن تا جایی است که سازمان ملل حق خواندن را جزء حقوق کودک بشمار آورده است. مهارت خواندن به عنوان یک مهارت اساسی شناخته می شود نه به عنوان هدف یادگیری در یک زمان محدود، لذا پیشرفت در سواد یادگیری نه تنها شالوده یادگیری زبان مادری یا دیگر موضوع هاست بلکه پیش نیازی برای حضور موفق در دوره های جوانی و بزرگسالی می باشد (قاسمی وهمکاران، 1392).

مهارت خواندن از موضوع های مهم یادگیری در دانش آموزان است که می تواند بر سایر جنبه ها و موضوع ها تاثیر گذار باشد، مهارت خواندن یکی از مهارت های چهارگانه زبان آموزی و پایه و اساس رشد در بسیاری از زمینه های تحصیلی، اجتماعی، اقتصادی است. پیشرفت و رشد جامعه در گرو دانش آن جامعه است، از این رو خواندن زیر بنای دریافت دانش است. پیشرفت در خواندن تعیین کننده پیشرفت در سایر دروس از جمله ریاضیات می باشد. تا مادامی که دانش آموز در حل مساله به درک و فهم نرسد، نمی تواند در حل آن پیشبردی داشته باشد و لذا پیشرفت در زمینه خواندن اساس موفقیت در سایر دروس و زمینه های تحصیلی می باشد. سواد خواندن موضوعی است که مورد توجه اکثر کشورهای جهان قرار گرفته است. چنین بذل توجهی به آن منجر به جهانی شدن سواد خواندن و برگزاری آزمون های بین المللی برای سنجش آن گردیده است (الیورنینی، منزرالی¹، 2015).

در عادت افراد به خواندن، نقش عواملی همچون خانواده، آموزش و پرورش، دانشگاه، آموزش عالی، کیفیت و کمیت کتب، سیاستهای فرهنگی، توسعه اقتصادی و اجتماعی، کتابخانه ها، رسانه های جمعی و اجتماعی، ناشران، کتابفروشی ها و دولت را نمی توان نادیده گرفت. فقر، وجود رسانه های متعدد و جدید، عدم آموزش صحیح، گرایشهای شدید به فعالیت های اقتصادی، انفعالی عمل کردن رسانه های گروهی به ویژه صدا و سیما و از همه مهم تر ریشه دار نبودن فرهنگ کتابخوانی در بین مردم ایران از دلایل عمده پایین بودن سرانه خواندن در کشوری مانند ایران است (نظری و عصاره، ۲۰۱۱). در این میان، عاملی مهم و مؤثر بر خواندن که

¹ Alivernini, F., & Manzarelli

در مطالعات داخلی کمتر به آن پرداخته شده و در واقع مغفول مانده است، مسأله ارتقای مهارت خواندن و لذت بردن از خواندن و عوامل ایجاد کننده آن است.

بررسی ها نشان می‌دهد کسانی که بیشتر می‌خوانند و از خواندن خود لذت می‌برند، به موفقیت‌ها و دستاوردهای بیشتری نیز، میرسند (باورلین^۱، ۲۰۰۸؛ شرودر^۲، ۲۰۱۰). بروزو، شیل و تاپینگ^۳ (۲۰۰۷) در پژوهش خود به این نتیجه دست یافتند که رابطه مثبت و معناداری بین دفعات خواندن و دستاوردهای دانشجویان وجود دارد. همچنین دانشجویانی که انگیزگی درونی نداشتند، کمتر می‌خواندند و مهارتهای آنها مشابه با خوانندگان فعال تری که به خواندن انگیزه شده بودند، توسعه پیدا نمی‌کرد. جاوید و ال-خیری^۴ (۲۰۱۱) نقش انگیزگی درونی را بر افزایش سرعت و درک خواندن بررسی نموده و تأیید کردند طبق نظر بوناری، گولدینگ و دورتر^۵ (۲۰۱۵) فقدان انگیزگی درونی باعث کاهش خواندن در بین افراد می‌شود. گوکس، گورگاند و مورین^۶ (۲۰۱۶) نیز تأثیر انگیزه‌های درونی و بیرونی را در یادگیری مهارتهای خواندن تأیید کردند.

بنابر آنچه گذشت داشتن انگیزه‌های درونی و بیرونی، عاملی مهم در گرایش افراد به خواندن و افزایش سرانه خواندن است. انگیزه‌های همراه با خواندن تأثیر مهمی بر استمرار و تداوم خواندن و تبدیل شدن افراد به خوانندگان مادام‌العمر دارد. این مسأله در دانش‌آموزان ایرانی که با سرانه پایین خواندن مواجه است، اهمیت ارتقای مهارت خواندن و اثر انگیزه‌های درونی در دانش‌آموزان را از دیدگاه معلمان شهر گلستان شناسایی نماید. شناخت این عوامل، کمک مؤثری به مسئولان حوزه تعلیم و تربیت و خواندن کشور در برنامه ریزی مؤثرتر در راستای ارتقای مهارت خواندن خواهد نمود.

پیشینه پژوهش

بررسی‌ها نشان می‌دهد در ایران اگرچه پژوهش‌های بسیاری در حوزه خواندن انجام شده، اما پژوهشی که به بحث اثر انگیزه‌های درونی و بیرونی بر ارتقای مهارت خواندن پرداخته باشد، انجام نشده است. البته در پژوهشی نظیر قریشی (۲۰۰۴) به بررسی نظرات جامعه تحت مطالعه درباره انواع خواندن از جمله خواندن به قصد لذت پرداخته شده است. یا بخشی از یافته‌های پژوهش رداد و مسعودی (۲۰۱۳) نیز نشان داد بین عادات خواندن دانش‌آموزان تحت مطالعه بر حسب پیشرفت تحصیلی آنها در مؤلفه میزان مهارت خواندن تفاوت معنی‌داری وجود دارد. اما هیچ‌یک در راستای اهداف پژوهش حاضر نمی‌باشد. بررسی منابع پژوهشی خارج از کشور نیز نشان داد پژوهشگران از جنبه‌های مختلفی موضوع انگیزه‌های درونی و بیرونی در تقویت و ارتقای مهارت خواندن را مدنظر قرار داده‌اند. از جمله مانوئل و رایبسون^۷ (۲۰۰۳) در پژوهش خود در خصوص شیوه‌های خواندن نوجوانان دختر و پسر در نیو ساوت ولز نقش اساسی انتخاب موضوع مورد مطالعه دانش‌آموزان از خواندن و ایجاد انگیزه برای خواندن را تأیید کردند. هوارد^۸ (۲۰۰۶) در بررسی خود بر روی نوجوانان و مطالعه انگیزه‌های درونی و بیرونی آنها دریافت که کتابخانه‌های مدارس و نوع

¹ Bauerlein

² Schroeder

³ Brozo, Shiel and Topping

⁴ Javid and Al-Khairi

⁵ Boonaree, Goulding and Dornier

⁶ Goux, Gurgand and Maurin

⁷ Manuel & Robinson

⁸ Howard

ارتباط بین معرف کتاب و نوجوانان بر روی انتخاب مواد خواندنی اثرگذار هستند. همچنین شناسایی علایق نوجوانان و رفتار اطلاع یابی آنان در انتخاب صحیح منبع مناسب برای خواندن مؤثر است. کرمین، موتران، کولینز، پاول و سافورد^۱ (۲۰۰۹) در پژوهش خود تأیید کردند که مهارت خواندن تحت تأثیر روابط معلمان با کودکان و کودکان و خانواده قرار دارد. گیلبرت و فیستر^۲ (۲۰۱۱) نگرش دانشجویان دانشکده گوستاوس آدولفوس^۳ را در مینه سوتا جنوبی در خصوص ارتقای مهارت خواندن، موانع خواندن داوطلبانه و نقش دانشگاه در ترویج خواندن بررسی نمودند. موانع خواندن در اوقات فراغت^۴ (خواندن تفریحی^۵ یا خواندن به قصد لذت یا خواندن به قصد سرگرمی) شامل حجم مطالعات درسی، ترجیح معاشرت به خواندن، ترجیح صرف زمان آزاد به امور دیگر، عدم علاقه و عدم دسترسی به مواد خواندن داوطلبانه مورد علاقه ذکر شد. کلارک و پولتون^۶ (۲۰۱۱) در پژوهش خود به این نتیجه دست یافتند که کودکانی که خود مالک کتابها هستند، انگیزتگی درونی بیشتری در مطالعه دارند. کریل^۷ (۲۰۱۵) تأثیر خواندن تعیین شده را به عنوان یکی از انگیزتگی‌های درونی در بین نوجوانان ۱۲ تا ۱۸ ساله ایالات متحده بررسی کردند و به این نتیجه دست یافتند که انتخاب کتاب توسط نوجوانان برای تکالیف خواندن مدرسه، منجر به لذت و علاقه بیشتری در خواندن و در نهایت تقویت مهارت خواندن شده است. نتایج پژوهش‌های مورد بررسی نشان میدهد که انتخاب و پرهیز از تعیین منابع اجباری برای خواندن در درجه اول، سپس روابط فرد با خانواده و معلمان، عدم علاقه و کمبود وقت از جمله مهمترین عوامل اثرگذار بیرونی بر خواندن هستند.

روش

پژوهش حاضر با رویکرد روش شناختی کیفی انجام شده و روش پژوهش، تحلیل محتواست. داده‌ها با استفاده از مصاحبه عمیق گردآوری شده است. جامعه آماری این پژوهش، معلمان دوره ابتدایی شهر گلستان بودند که تعداد 33 نفر از آنها بر اساس قاعده‌ی اشباع نمونه انتخاب شدند. در این پژوهش از روش نمونه‌گیری هدفمند استفاده شد و حجم نمونه به اشباع اطلاعات و تکرارپذیری داده‌ها بستگی داشت. جهت کسب اعتبار تبصر پژوهشگر، پژوهشگر از راهنمایها و تجارب دو صاحب‌نظر دارای مدرک دکتری در حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی با تجربه انجام پژوهش کیفی در زمان اجرای مصاحبه‌ها کمک گرفت. در زمان اجرای مصاحبه‌ها ضمن یادداشت برداری از نکات ضروری با کسب اجازه از مصاحبه‌شوندگان با استفاده از دستگاه ضبط صوت، مصاحبه‌ها ضبط شد. همچنین در خصوص دلایل انجام مصاحبه و اطمینان از رعایت اصل محرمانگی در مطالعه به مصاحبه‌شوندگان توضیح داده شد. برای اطمینان از میزان مقبولیت داده‌ها نیز، مصاحبه‌ها پس از استخراج با برخی از مشارکت‌کنندگان کنترل شد و صحت داده‌ها توسط آنان مورد تأیید قرار گرفت. در مجموع 15 مصاحبه انجام شد. مدت مصاحبه‌ها بین ۳۰ تا ۴۵ دقیقه متغیر بود. مراحل تجزیه و تحلیل داده‌ها بر اساس روش تحلیل محتوا به این شرح بود: در ابتدا صحبت‌های ضبط شده بلافاصله بعد از انجام هر مصاحبه، ابتدا بر روی کاغذ پیاده و سپس در رایانه تایپ و ذخیره شدند. همچنین

¹ Cremin, Mottram, Collins, Powell, & Safford

² Gilbert & Fister

³ Gustavus Adolphus College

⁴ leisure reading

⁵ recreational reading

⁶ Clark & Poulton

⁷ Creel

ثبت علائم حاشیه ای از قبیل سکوت، تأسف و غیره در این مرحله برای مرتبط ساختن داده ها انجام شد. سپس جهت تسلط کافی پژوهشگر بر روی داده ها متن مصاحبه ها چندین بار مطالعه و مرور شد. در مرحله بعد داده ها به واحدهای معنایی (کد) در قالب جملات و پاراگرافهای مرتبط با معنای اصلی شکسته شدند. واحدهای معنایی نیز چندین بار مرور و سپس کدهای مناسب هر واحد معنایی نوشته شدند. به این صورت که در هر کدام از مصاحبه ها، موضوعات از یکدیگر مجزا گردید و سپس هر موضوعی به زیر مجموعه های دیگری تقسیم شده و به این ترتیب موضوعات و زیر موضوعات همه مصاحبه ها مشخص شدند. کدها بر اساس تشابه مفهومی و معنایی طبقه بندی و تا حد امکان کوچک و فشرده شدند. روند تنزل در داده ها در تمام واحدهای تحلیل و طبقات فرعی و اصلی جریان داشت. در نهایت داده ها در طبقه های اصلی که کلی تر و مفهومی تر هستند، قرار گرفتند و سپس مفاهیم انتزاع و پیشنهادات ارائه شدند (استربرگ، ۱۳۸۴).

با توجه به هدف اساسی مطالعه، در ابتدا از مصاحبه شوندگان درخواست شد به سؤال اصلی مصاحبه مبنی بر اینکه «به نظر شما انگیزنده های درونی و بیرونی تاثیر گذار بر ارتقای مهارت خواندن کدامند؟» اظهارات مشارکت کنندگان در دو مقوله کلی عوامل درونی شخصی و بیرونی (غیر شخصی) دسته بندی شد که در شکل ۱ تصویر شده است.

شکل ۱. دسته بندی کلی عوامل اثرگذار بر خواندن لذت بخش

۱. عوامل درونی (شخصی)

منظور از عوامل درونی، عواملی است که منبع و کانون آنها در خود فرد قرار دارد؛ نظایر آن شامل علاقه به خواندن، اهداف، انگیزه های خواندن و از این قبیل می باشد که در ادامه شرح داده میشود.

۱.۱/ علاقه: طبق نظرات 13 نفر از مشارکت کنندگان علاقه مندی به خواندن چه از نوع ذاتی و چه از نوع اکتسابی، زمینه ساز و شرط مهم و اساسی تقویت مهارت خواندن است، اما به شرطی که سایر شرایط نظیر محتوای مورد مطالعه و کیفیت و گیرایی آن، زمان و مکان مناسب و نظایر آن مهیا باشد. مصاحبه شونده ای می گوید: «تا به خواندن و مطالعه علاقه نداشته باشی، نوع خواندن تقویت نخواهد شد و از خواندن لذت نمی بری. باید به نیروی درونی به طرف مطالعه جذب کنی، وگرنه ممکنه مطالعه کنی، اما لذت و تقویتی توش نباشه».

۲.۱/ خودانگیزگی و اختیار: شخص خود انگیزخته کسی است که انگیزه هایش وابسته به محرک بیرونی نباشد. جبر نقطه مقابل اختیار است. اظهارات 12 نفر از مشارکت کنندگان نشان میدهد خواندنی برای ایشان لذتبخش و باعث تقویت مهارت خواندن بوده که به دور از هرگونه اجبار در مکان، زمان و منبع خواندنی و به دلخواه خود شکل گرفته است. خواندن غیر اجباری، داوطلبانه و آزادانه می تواند ایجاد کننده شرایط لذت بردن از خواندن و ارتقای مهارت خواندن باشد. مشارکت کننده کد شماره ۱ می گوید: «نمیدونم بچه ها چرا کتابهای غیردرسی رو بیشتر از درسی دوست دارند! به خصوص هرچی به امتحان نزدیک تر میشوند، بیشتر از درسهاشون بدشون میاد».

۳.۱/ انگاره های خواندن: نگرش مثبت به خواندن و باور به ارزشمندی و تأثیر مثبت خواندن بر زندگی باعث میشود فرد خواندن را امری عبث و بیهوده نپندارد و با فرض اثرگذاری مثبت و دستیابی به دستاورد، خواندن برایش خوشایند و با ارتقای آن مهارت همراه خواهد بود. اظهارات 13 نفر از مصاحبه شوندهگان گویای آن است که پیش فرض هاو نگرش های مثبت نسبت به خواندن با ارتقای مهارت خواندن رابطه مثبت دارد. مشارکت کننده کد شماره ۳ اظهار می دارد که: «باید ذهنیت مثبتی از مطالعه کردن داشته باشی تا انگیزه ای برای افزایش مهارت خواندن ایجاد بشه».

۴.۱/ انگیزه: بخش بزرگی از ارتقای مهارت خواندن به انگیزه های افراد وابسته است. انگیزه های متفاوتی فرد را به سمت خواندن می کشاند. برخی به انگیزه ارتقای دانش و معلومات خویش می خوانند و برخی دیگر به قصد تفریح و سرگرمی، عدهای هم به منظور تصمیم گیری و رفع نیاز اطلاعاتی و گشودن گره ذهنی و دیگر دلایل. 10 نفر از مشارکت کنندگان انگیزه را شرط مهمی در تقویت مهارت خواندن برشمردند. این انگیزه که متأثر از خویشتن خویش است، به طور مستقیم بر انتخاب نوع و موضوع منبع مطالعاتی تأثیر دارد. مصاحبه شونده ای در این خصوص می گوید: «برای اینکه مهارت خواندن افزایش پیدا کنی، انگیزه شرطه. این مورد در مورد مطالعه به نظر من خیلی مهم تره».

۵.۱/ نیاز و هدف: اظهارات 13 نفر از مشارکت کنندگان نشان داد که خواندن به قصد دستیابی به هدف خاص و رفع نیاز موجب تقویت و تأثیر در خواندن می شود.

۶.۱/ پیش داشته ها: اظهارات 11 نفر از مشارکت کنندگان نشان داد بخشی از عوامل اثرگذار بر ارتقای مهارت خواندن شامل آن دسته عواملی است که مربوط به تجارب و اندوخته های افراد در گذر زمان است که

در شکل‌گیری احساس خوشایند ذهنی و حتی بالعکس آن نیز نقش آفرین خواهد بود. قابلیت‌ها و مهارت‌های خواندن، تجربه کسب لذت‌های خوشایند پیشین از خواندن، دستاوردها و کسب موفقیت‌های پیشین، وجود اطلاعات و دانش پیشین در خصوص موضوع برگرفته از دانش خود یا اخذ شده از تجارب خواندن دیگران از جمله پیش‌داشته‌هایی عنوان شد که می‌توانند مهارت خواندن را افزایش دهد.

1.7. احساسات: از جمله عوامل اثرگذار دیگر بنا بر عقیده 14 نفر از مشارکت‌کنندگان، نوع احساسات اشخاص در هنگام خواندن است. احساساتی از قبیل شادی، آرامش، هیجان و رقابت در ارتقای مهارت خواندن مؤثر هستند و در مقابل احساساتی مانند کسالت و خمودگی، غم و اندوه، تنفر و انزجار می‌توانند حتی نتیجه‌ای معکوس به همراه داشته باشند.

۸/۱. کاربردنگری (کارآیی): بنا به اظهارات 12 نفر از مشارکت‌کنندگان، کتاب‌ها و منابعی از قبیل دستنامه‌ها، کتب آموزشی که ساخت و آزمایش یک موضوع مشخص را آموزش می‌دهد می‌تواند موجب ارتقای مهارت خواندن نباشد. مصاحبه‌شونده‌ای می‌گوید:

«معمیر و آزمایش موضوع مورد علاقه بچه‌هاست، به خصوص وقتی جایی تو تعمیر گیر کنند، از کتاب راهنما استفاده می‌کنی. براشون ذوق و شوق زیادی به همراه داره که اینجوری راه حل هارو خودشون کشف کنن.»

۹/۱. شناخت: اشتیاق به کشف و شناخت موضوعات و مباحث یکی دیگر از موارد خاص ایجاد احساس خوشایند در خواندن است که ۱۱ نفر از مشارکت‌کنندگان به آن اشاره داشته‌اند. در این عنوان به طور مستقیم و اختصاصی از شناخت زندگی شخصی نوابغ، بازیگران و مشاهیر علم و ادب و هنر گذشته و حال سخن به میان آمد. در این خصوص مصاحبه‌شونده کد شماره 7 می‌گوید: «سنین 10 تا 13 سال بر حسب رشد فکری طبیعی که دارن، علاقه زیادی به زندگی دانشمندان و مشاهیر پیدا می‌کنن و خوندن این قبیل مطالب احساس قوی بهشون میده. به دلیل اینکه ذاتا به طور ناخودآگاه دنبال الگویی هستن.»

۱۰/۱. ارتباط و تعامل: از آنجا که انسان اجتماعی‌ترین موجود زنده است، به راحتی می‌توان اهمیت و جایگاه ارتباط و تعامل را در زندگی وی در تمامی جنبه‌ها یافت. اظهارات ۸ نفر از مشارکت‌کنندگان نیز نشان می‌دهد ارتباط و تعامل با نویسندگان، شعراء، اندیشمندان و صاحب‌نظران از راه خواندن برای علاقه‌مندان، ایجاد‌کننده ارتقای مهارت خواندن بوده است. در این زمینه مصاحبه‌شونده کد شماره ۱۲ می‌گوید:

«کانال ... واقعا خوندنیه. هرچی میخونی برات جذاب تر میشه. درباره جدیدترین مسائل سیاسی دنیاست. به خصوص بحثهایی که بین خواننده‌ها پیش میاد، مطلب را جذاب تر می‌کنه»

۱۱/۱. پیوندها: خواندنی که در آن بین خواننده و مطلب احساس پیوند برقرار شود، موفقیت‌فرستنده پیام را در بر دارد. استفاده از این فن احساس خوشایندی از خواندن به خواننده خویش می‌بخشد که ممکن است یادآوری خاطرهای مشابه با همذات‌پنداری با شخصیت کتاب و موضوع و یا پیوند با دنیاها و فضاهایی باشد که احساسات شخص را دستخوش هیجانات می‌کند. ۷ نفر از مشارکت‌کنندگان به طور خاص هرکدام به پیوندهایی نظیر پیوند کتاب و فیلم و پیوند کتاب با خاطرات گذشته اشاره کرده‌اند که در آن لذت خواندن را چشیده‌اند و مهارت خواندن آنها افزایش پیدا کرده است.

۲. عوامل بیرونی (غیر شخصی)

منظور از عوامل بیرونی، عواملی است که از پیامدها و مشوق های بیرونی ناشی می شوند و تنها مربوط به خود فرد نیستند، بلکه فرد تحت تأثیر آنها قرار می گیرد. این عوامل شامل نهادهای مختلف نظیر خانواده و نظام آموزشی و شرایط و امکانات خواندن نظیر موضوع مطالعاتی و زمان و مکان خواندن می باشد که در ادامه شرح داده میشوند.

۱/۲. **نهادهای:** علاوه بر آنچه در بخش عوامل درونی اثرگذار بر ارتقای مهارت خواندن گفته شد، سهم بزرگی از عوامل تأثیرگذار بر ارتقای مهارت خواندن وابسته به عواملی خارج از کنترل درونی افراد است. بعد از خانواده که به عنوان کوچکترین نهاد اجتماعی شناخته می شود، تمامی نهادهایی که با بزرگتر شدن جامعه شکل گرفته اند و به نوعی مستقیم یا غیر مستقیم با مسائل فرهنگی در ارتباطند، در ایجاد و ارتقای مهارت خواندن مؤثرند.

جدول 1. اظهارات مشارکت کنندگان با موضوع خانواده

کد	زیرموضوعات خانواده	اظهارات مشارکت کنندگان
7	والدین اهل مطالعه	وقتی پدر یا مادری تو خونه مطالعه میکنه، این بچه ناخودآگاه این عادت میره تو ذهنش و به مطالعه علاقه مند میشه
1	حضور مداوم منابع اطلاعاتی در منزل	وجود قفسه پر از کتاب و مجله تو خونه، فرد رو به سمتش میکشونه و باعث میشه یواش یواش به خوندن عادت پیدا کنه و مطالعه براش جذاب بشه و در نتیجه توان خوندنش افزایش پیدا کنه
6	تعامل اعضای خانواده با یکدیگر در حوزه خواندن	من خودم معمولاً کتابهایی که بهم لذت میداد، به برادرم میدادم که بخونه. بعد هم در موردش با هم بحث میکردیم، هم مهارت گفتگو و هم خواندن هر دو مون افزایش پیدا می کرد.
8	خواندن کتاب قصه برای کودکان	کتاب داستان خوندن موقع خواب برای کودک احساس آرامش میاره. اینجوری هم کودک میفهمه که مورد توجه هست، هم خاطره خوب و لذتبخشی از کتاب خوندن تو ذهنش میمونه و هم مهارت خوندنش ارتقا پیدا می کنه.

جدول 2. اظهارات مشارکت کنندگان با موضوع نظام آموزشی

کد	زیرموضوعات آموزشی	اظهارات مشارکت کنندگان
11	انگیزه و ارزش	الان معلم دخترم ازشون خواسته درباره غسل مطلب ببرن کلاس. منم بردمش (کتابخانه) که کتابی که می خواد پیدا کنه. وقتی پیدا کرد خیلی خوشحال شد، این دسته فعالیت ها مهارت بچه ها رو در خوندن ارتقا میده
10	ایجاد نیاز	وقتی معلم ها فقط درس میدن و جزوه میگن و از همونها هم امتحان میگیرن دیگه بچه ها دلیلی ندارن وقت بذارن برای کتاب های دیگه.

اینجوری حتی فرصت نمیکنن بفهمن کتابهای خوب دیگهای هم وجود داره که میتونه خیلی هم بهشون لذت بده

شيوه تدریس	13 من معلم زیستم. یه بار تو کلاس گفتم درباره اسکلت پرندگان هر مطلب یا کتابی دوس داشتید جلسه بعد بیارید سرکلاس. جلسه بعد بچه ها مطالب زیادی آورده بودن. بعد خواستم هرکس یه چیزی بگه. از بس کلاس به وجد آمده بود که من هر سؤالی از اون فصل تو امتحانا میدادم همه جواب میدادن
تقویت کتابخانه های مراکز آموزشی	14 حتی دیدن تصاویر کتابخونه های مدارس خارج از کشور که بچه ها با ذوق دور هم جمع شدن و دارن کتاب میخونن، به من لذت میده. حالا ببینید خود اون بچه ها چه لذتی از اون فضا و امکانات میبرن
ایجاد روحیه و توان پژوهش- محوری	12 من شخصاً از بررسی یه موضوع و مطلب نوشتن در موردش لذت می برم، مخصوصاً وقتی که مطلب رو جایی منتشر میکنم. شیوه پژوهش رو دوران کارشناسی ارشد یاد گرفتم. گرچه خیلی دیر بود

۱/۱/۲. خانواده: طبق اظهارات 13 نفر از مشارکت کنندگان، اثر عمیق و غیرقابل انکار نقش خانواده به عنوان اولین آموزشگاه انسان در خواندن آشکار است و پذیرفتن این نکته که خانواده اولین عامل مؤثر در ایجاد عادت و علاقه به خواندن که زمینه ساز ارتقای مهارت خواندن است، کاری دور از منطقی نیست، زیرا اولین الگویابیها در خانواده شکل می گیرد. والدین اهل خواندن و مشاهده خواندن آنان توسط فرزند؛ وجود منابع اطلاعاتی در منزل و خرید آن توسط والدین؛ تعامل اعضای خانواده با یکدیگر در حوزه خواندن و تشویق یکدیگر به خواندن، پرهیز از جدال و اجبار بر سر انتخاب منبع و زمان و چگونگی خواندن و تشویق کودک در مقابل دیگران برای بیان آنچه یاد گرفته است؛ و خواندن کتاب قصه و شعر خوانی موزون برای کودک مواردی هستند که در سالهای بعد به جذب شخص به خواندن و احساس آرامش و لذت در هنگام خواندن کمک خواهد کرد. جدول 1 اظهارات مشارکت کنندگان را بیان می کند.

۲/۱/۲. نظام آموزشی (مدرسه و دانشگاه): رسالت مدرسه و دانشگاه بهسازی فرد در دو جنبه فردی و اجتماعی است. بنا به اظهارات 10 مشارکت کننده، کتابهای درسی نه چندان دلنشین و روشهای تدریس خشک و مبتنی بر جزوه به جای خواندن لذت بخش، خواندنی ملال آور را به دانش آموزان تحمیل می کند. چنین تجربه تلخی در ذهن فرد با دیدن هر کتابی تداعی می شود و نتیجه ای جز از بین رفتن علاقه به خواندن و کشف لذت خواندن در پی نخواهد داشت. تکیه بر منابع واحد درسی و از بر کردن مطالب جهت اخذ نمره شاید بدترین ضربه را به ارتقای مهارت خواندن بزند؛ چراکه اجبار و دغدغه امتحان و کسب نمره، لذت خواندن را از بین می برد. طبق اظهارات مصاحبه شوندهگان نظام آموزشی در جهت ایجاد ارتقای مهارت خواندن شایسته است نیاز به خواندن را در وجود دانش آموزان ایجاد نمایند؛ چرا که اگر فرد در دوران تحصیل علاقه مند به خواندن شود و لذت خواندن را در پس افزایش دانش و معلومات درک کند، در ادامه زندگی خود فردی اهل خواندن شده و به خواندن به چشم فرآیندی مقتبس از انگیزه های درونی و بیرونی نگاه می کند. ایجاد انگیزه خواندن در فرد، به کارگیری شیوه اکتشافی به جای شیوه دستوری و معلم محوری و تکیه صرف بر منبع واحد درسی، تقویت کتابخانه های مراکز آموزشی، ایجاد روحیه و توان پژوهش محوری

در مخاطب از جمله راههای ایجاد ارتقای مهارت خواندن توسط ۱۲ نفر از مصاحبه‌شوندگان عنوان شد. جدول ۲ اظهارات ایشان را بیان می‌کند.

جدول ۳. اظهارات مشارکت‌کنندگان با موضوع اثر کتاب بر ارتقای مهارت خواندن

کد	زیرموضوعات اثر کتاب	اظهارات مشارکت‌کنندگان
14	بسترها	کتابهای خوب به جور باعث لذت و افزایش مهارت خواندن میشه. خوندن تو به فضای با نشاط و جذاب هم طوری دیگه‌های ... کتاب‌ها باید همه این موارد رو مدنظر داشته باشه
16	طرح و برنامه‌ها	دخترم جلسات قصه‌گویی رو دوست داره ... بعدش ازم میخواد کتاب رو بخرم و خودش بخونه
18	مشوق‌ها	یه عده هستن که باید بهشون انگیزه بدی تا کتاب بخونن ... همین جوایز مسابقات کتابخوانی و یافتن جواب سؤالات شور و نشاط خاصی رو در اونها ایجاد میکنه
17	هدف‌سازی	«راستش شوق سخنرانی تو جمع و معرفی کتابی که خوندم، باعث شد با کلی لذت کتابی رو که مدنظرم هست بخونم و تو نشست کتابخوان معرفی کنم».

جدول ۴. اظهارات مشارکت‌کنندگان با موضوع خلق کنندگان محتوا

کد	زیرموضوعات	خلق کنندگان	اظهارات مشارکت‌کنندگان
2	هم راستایی مطالب با نیازها و سلیقه و حس خوانندگان	باید نویسندگان قبل از شروع به تولید به بررسی انجام بدن بین الان نیازمندی‌ها و سلیقه و حس خوانندگان	نیاز مخاطب چیه، چه چیزی اونو جذب میکنه، در همون راستا مطلب تولید کنن اگه اینطور انجام بگیره، مخاطب میخونه و مهارت خودش به تبع آن افزایش پیدا می‌کنه
6	قوه بیان نویسنده	یه بیان گیرا که میتونه به خوبی با خواننده ارتباط برقرار کنه و مطلب رو منتقل کنه، تأثیر خیلی زیادی بر افزایش مهارت خواندن داره	
13	جذابیت‌های بصری	نقاش همپای نویسنده به ویژه در آثار مربوط به کودکان میتونه در ایجاد لذت از خوندن و افزایش مهارت خواندن مؤثر باشه	

۳۱/۲. اثر کتاب‌ها: بنابر اظهارات ۹ نفر از مشارکت‌کنندگان، کتاب و کتابخانه‌ها با ایجاد بستر مناسب در قالب منابع با کیفیت، تنوع منابع، امکانات و تجهیزات فیزیکی مناسب و کابریسند، نیروی انسانی شایق و مجرب؛ اجرای طرح‌ها و برنامه‌هایی نظیر خواندن گروهی، کلاسهای قصه‌گویی و از این قبیل، برای تمامی اقشار جامعه؛ استفاده از مشوقها برای آن دسته از افرادی که سخت‌تر به طرف خواندن روی می‌آورند، مانند اهدای جوایز در مسابقات کتابخوانی و جلسات نقد و بررسی و تجلیل از شرکت‌کنندگان در برنامه‌ها و طرح‌ها؛ ایجاد هدف در مخاطبان با اجرای برنامه‌هایی نظیر نشست‌های کتابخوانی می‌تواند شرایطی را ایجاد

کنند که در آن فرد، در خواندن انگیزته های درونی و بیرونی را تجربه نماید. جدول 3 به اظهارات اشاره کرده است.

۴.۱/۲. خلق کنندگان محتوا: خلق کنندگان محتوا شامل افراد و سازمانهایی هستند که با هدفی خاص به تولید محتوا و آثار می پردازند. بنابر اظهارات 12 نفر از مشارکت کنندگان، آنچه در این میان اهمیت دارد قدرت بیان خلق کنندگان محتوا در خلق محتوایی هم راستا با نیاز، سلیقه و حس خوانندگان، با بیانی سلیس و شیوا و سرشار از جذابیت های بصری است که موجب جذب مخاطب و لذت وی از خواندن می شود. دستیابی به چنین نتیجه ای نیازمند شناسایی بستر، ذائقه و نیاز مطالعاتی مردم با توجه به شرایط فرهنگی- اجتماعی، اقتصادی و سیاسی جامعه است. در جدول 4 اظهارات مشارکت کنندگان با موضوع خلق کنندگان محتوا آمده است.

۵.۱/۲. توزیع کنندگان محتوا: توزیع کنندگان، آنچه را که خلق کنندگان تولید می کنند در جامعه توزیع می کنند. بنا به اظهارات ۱۰ نفر از مشارکت کنندگان، ناشران و کتابفروشان در راستای افزایش و ارتقای مهارت خواندن در جامعه می توانند منابع مورد علاقه و نیاز مردم را به دست آنان رسانده و رضایت خاطر و لذت ایشان از خواندن و در نتیجه ارتقای مهارت خواندن را فراهم آورند. انتشار منابع با کیفیت از لحاظ محتوایی و ظاهری عامل مؤثری دیگر بر ارتقای مهارت خواندن است. در این راستا یافته ها نشان میدهد منابع ضعیف با حکاکای تجربه ای ناخوشایند، بازگشت خواننده را به خواندن به تعویق خواهند انداخت. همچنین توزیع کنندگان می تواند با انتخاب بهترین آثار - با صرف زمان و بودجه بیشتر به جای تعجیل در کار برای سود بیشتر هم به سود نهایی خویش دست یابند و هم در برآورد نیاز واقعی خواننده، مؤثر واقع شوند. مورد آخری که در این دسته یافت شد، شرایط توزیع در زمان و مکان مناسب است؛ به این دلیل که برخی از مشارکت کنندگان اظهار داشتند با وجود منابع مناسب، عدم دسترسی به موقع به آنها امکان بهره برداری و لذت را در زمانی که راغب خواندن بوده اند، از بین می برد. در جدول 5 اظهارات مشارکت کنندگان با موضوع توزیع کنندگان محتوا آمده است.

۶.۱/۲. رسانه ها (جمعی و اجتماعی): بنابر گفته 8 نفر از مشارکت کنندگان، رسانه های جمعی به دلیل ارتباط با اکثریت جامعه می توانند در ایجاد یک فرهنگ کلی و عام از مؤثرترین نهادهای جامعه به شمار روند. این رسانه ها در قالب تبلیغات و اطلاع رسانی جذاب و اجرای طرح ها و برنامه های کتابخوانی می توانند در ارتقای مهارت خواندن مؤثر واقع شوند. اظهارات مصاحبه شوندگان نشان میدهد که تبلیغات فرایندی سازمان یافته است که هدفش تغییر نگرش و ادراک مخاطب برای رسیدن به مقصد موردنظر مبلغ است. خصوصیت منحصربه فرد تبلیغات تکرار است، این خصیصه در وزن دهی به موضوع موردنظر بسیار کارساز است. بنا به اظهارات، رسانه های جمعی و اجتماعی به دلیل داشتن بیشترین مخاطب و جذابیت های خبری می توانند در ترویج فرهنگ خواندن بسیار کارآمد واقع شوند و مهمتر اینکه می توانند ارتقای مهارت خواندن را با طراحی تبلیغات سمعی و بصری زیرکانه، ملکه اذهان سازند. از سوی دیگر مشارکت مخاطب در طرح ها و برنامه های کتابخوانی به صورت عام در فضایی رقابتی و دوستانه می تواند هیجان و لذت را از خواندن یک کتاب به همراه داشته باشد. برگزاری مسابقات کتابخوانی، گردهمایی های خواننده و نویسنده و ایجاد فضایی باز برای دریافت نظرات، پیشنهادات و انتقادات خوانندگان، نه تنها اشتیاق به همراه دارد بلکه در پایش منابع خواندنی از لحاظ محتوایی و فیزیکی نیز مؤثر واقع خواهد شد. در جدول 6 اظهارات مشارکت کنندگان با موضوع رسانه ها آمده است.

2.2. شرایط و امکانات خواندن: ارتقای مهارت خواندن، نیازمند امکانات و شرایطی است که بنا بر اظهارات مشارکت‌کنندگان وجود آنها خواننده را به خواندن موفق‌تر و دارای انگیزه‌های درونی و بیرونی بیشتری خواهد رسانید. در ادامه این امکانات ارائه می‌شود.

۱/۲/۲. موضوع مطالعاتی: اظهارات 11 نفر از مصاحبه - شونده‌گان نشان داد که اساساً خواندن منابع داستانی، رمان و شعر همراه با لذت است. این گفته مؤید اهمیت خواندن به قصد ارتقای مهارت خواندن است. خواندن به قصد افزایش مهارت خواندن و لذت بردن از خواندن، به دلیل ایجاد خستگی ذهنی کمتر، تأثیر بسیاری بر تداوم خواندن داشته و می‌تواند بستر لازم برای اهل مطالعه شدن و علاقه‌مندی به خواندن را فراهم سازد. مصاحبه‌شونده کد 14 می‌گوید: «.. اصلاً اصل انتخاب داستان و موضوع مورد مطالعه برای مطالعه به خاطر لذتی هست که به آدم می‌دهد که نهایتاً توان من را در خواندن افزایش می‌دهد».

جدول 5. اظهارات مشارکت‌کنندگان با موضوع تولیدکنندگان محتوا

کد	اظهارات مشارکت‌کنندگان	زیرموضوعات تولیدکنندگان محتوا
11	یه ناشر یا کتابفروش موفق اول بررسی میکنه ببینه مردم چی دوست دارن و طالب چی هستن، بعد در همون راستا اقدام به انتشار کتاب میکنه	انتشار منابع در راستای علاقه و نیاز
3	به بچهها دقت کردید چطور جذب تصاویر برجسته کتابها میشن ... این یعنی اینکه تصویر خوب بهشون لذت میده و در نهایت مهارت خواندن آنها رو افزایش میده	انتشار منابع با کیفیت از لحاظ محتوایی و ظاهری
13	بعضی از کتابها که در سطح دنیا مطرح میشن و مکرر چاپ میشن، نشون میده که خواننده رو جذب خودش کرده. یعنی خوندنش ارتقای مهارت خوندن رو در پی داشته که تا این حد مطرح شدن. خب بهتره ناشران ما برن سراغ این کتابها و به مترجمهای توانا بدن برای ترجمه	ترجمه و انتشار آثار تراز اول دنیا
10	ببینید یه وقتی موجی ایجاد میشه و یه کتاب تو جامعه مطرح میشه که آدم دوست داره بره بخونه. اما هر چی تو شهر میگردی، نیست که بخری ... دیگه بعدش احساسات آدم فروکش میکنه	توزیع در زمان و مکان مناسب

جدول 6. اظهارات مشارکت‌کنندگان با موضوع رسانه‌ها

کد	اظهارات مشارکت‌کنندگان	زیرموضوعات رسانه‌ها
5	شبکه چهار یه برنامه داره که مربوط به معرفی کتابه. مجری انقد جذاب بخشهای مختلف کتاب رو میخونه و تو نقطه اوج داستان متوقف میشه که دلت میخواد همون لحظه کتاب رو بخونی	تبلیغات و اطلاع‌رسانی جذاب
7	تأثیر تلویزیون و تبلیغات شاید خیلی مؤثرتر از یک ساعت حرف زدن و سخنرانی باشه. مثلاً همین برنامه خندوانه ببینید چقدر با مسابقات کتابخوانی	طرحها و برنامه‌های کتابخوانی

کتابخوانی مردم را جذب کتاب میکنه

۲/۲/۲. **زمان خواندن:** اظهارات ۱۳ نفر از مصاحبه شوندگان نشان داد که زمان خواندن که خود شامل تعیین اوقات مناسب و متناسب با برنامه ریزی صورت گرفته و هدف تعیین شده برای خواندن و اوقات فراغتی که به خواندن اختصاص می یابد، می تواند عاملی مؤثر بر تبدیل شدن خواندن به فرایندی دارای انگیزته های درونی و بیرونی باشد. زمان مناسب زمانی است که ذهن متمرکز و همراه با آرامش و طمأنینه است. بنا بر اظهارات مشارکت کنندگان زمان فراغت، زمان مناسبی برای لذت بردن از خواندن و در نهایت ارتقای مهارت خواندن است، چرا که فرد با فراغ بال و به دور از فشارهای کاری و شخصی، زمانی را صرفا به خواندن مطالب که دارای انگیزته های درونی و بیرونی اختصاص می دهد و به این ترتیب احتمال اینکه خواندن به فرایندی دارای انگیزته های درونی و بیرونی تبدیل شود، افزایش می یابد. بهره گیری از اوقات فراغت برای خواندن به قصد لذت و ارتقای مهارت خواندن به قصد دانش اندوزی و فراگیری مادام العمر را فراهم می کند.

۳/۲/۲. **مکان خواندن:** به گفته ۹ نفر از مشارکت کنندگان مکان مناسب خواندن و امکانات این مکان نظیر نور و دما، سکوت، شرایط ارگونومی مطلوب و نظایر آن بر انگیزته های درونی و بیرونی خواندن اثرگذار است. خواندن در فضایی ثابت یا محیطی دلپذیر و یا معماری جذاب علاوه بر ماندگاری مطالب در ذهن و اثربخشی بیشتر آن، تبدیل به خاطره ای خوشایند در ذهن فرد می شود. مشارکت کننده ای در این زمینه می گوید: «شاید بعضیها بگن مطالعه کردن تو ماشین و وسیله نقلیه اشتباهه. اما باور می کنید کتابهایی رو که تو سفرهایی که رفتی، خوندم، کلی بهم لذت داده!».

۴/۲/۲. **محمل های خواندن:** اظهارات ۸ نفر از مشارکت کنندگان بر این استوار است که محمل های انتقال دهنده اطلاعات می توانند خود مشوق ارتقای مهارت خواندن یا بازدارنده از آن باشند. این مسأله به سلاقی، علائق، نگرشها و سطح دسترس پذیری محمل ها برای هر فرد بستگی دارد. با توجه به هدف افراد انتخاب هر کدام از محمل ها می تواند در زمان و شرایط خاص خود ایجاد لذت کند. برای یکی خواندن کتاب چاپی ایجاد کننده حس نوستالژیک و توأم با لذت است، برای دیگری خواندن در شبکه های اجتماعی؛ چرا که این عده خواندن از طریق فناوری ها و ابزارهای نوین نظیر تبلت، تلفن همراه، رایانه شخصی و نظایر آن را به دلیل آنکه که به دور از اجباری آزادانه و در زمان و مکان دلخواه با دریافت تنوع دلخواه رخ میدهد، را دارای انگیزته های درونی و بیرونی میدانند. اما آنچه مهم است توجه به تولید محتوایی است که بتواند در تمامی شرایط، شخص را به خواندن، آن هم خواندنی از نوع خواندن همراه با انگیزته های درونی و بیرونی هدایت کند. مصاحبه شونده ای در این باره بیان کرد که: «رمان خوندن تو گوشی موبایل به خصوص وقتی تو ماشینی، خیلی لذت داره. اگه کتاب درسیها رو هم میشد بزینم تو گوشی، بیشتر میخونیم».

بحث و نتیجه گیری

انگیزته های درونی و بیرونی در بین انسانهای مختلف معانی مختلفی داشته، تحت شرایط متفاوتی ایجاد شده و هر کس با توجه به ساختار روحی خویش آن را تجربه می کند، زیرا به واقع لذت و شادی امری درونی است. به همین دلیل موضوع لذت می تواند در کنار عام بودن، بسیار خاص و منحصر به فرد شکل گیرد. خواندن نیز از موضوعاتی است که تحت شرایط و ضوابط خاص می تواند در یک زمان دارای اثرات متفاوت بر افراد باشد. بنابراین اگر بخواهیم از عوامل خاص اثرگذار بر ارتقای مهارت خواندن برای عام کردن آن با هدف بالابردن خواندن استفاده کنیم، بایستی به شناسایی تمامی شرایط و ضوابط از بعد کارشناسانه پرداخته

شود. لذا پژوهش حاضر با هدف شناسایی اثر انگیختگی درونی و بیرونی بر ارتقاء مهارت های خواندن در دانش آموزان دوره ابتدایی انجام شد. یافته های پژوهش بنابر مفاهیم انتزاع شده از متن مصاحبه مشارکت کنندگان نشان داد که برخی عوامل اثرگذار بر ارتقای مهارت خواندن وابسته به خود فرد است. با توجه به اهمیت این موضوع، چنین عواملی با عنوان عوامل درونی نام گذاری شدند. در مقابل عواملی که وابسته به نقش اجتماع و محیط بود با عنوان عوامل بیرونی در دو دسته نهادها و شرایط و امکانات دسته بندی شدند. اولین و مهم ترین عامل درونی اثرگذار بر ارتقای مهارت خواندن، علاقه عنوان شد که یکی از بحثهای روانشناسی در تربیت است. در بسیاری از کودکان از بی علاقهگی شکایت می شود که می توان با استفاده از ترفندهای ساخت علاقه اکتسابی در خصوص عدم وجود علاقه ذاتی برای تبدیل افراد به وفاداران خواندن و القای لذت خواندن به آنها بهره برد. از مهم ترین عاملان ایجاد علاقه (به ویژه اکتسابی) رفتار خواندن والدین در خانواده است. هرچند عامل علاقه، عاملی درونی است اما علاقه اکتسابی توسط عاملان بیرونی پایه ریزی می شود. به جرأت می توان گفت عادت به خواندن، امری اتفاقی نیست. خانواده با ترسیم الگوی مناسب بدون هیچ توجیه و دلیل علمی می تواند کودک را به سمت ارتقای مهارت خواندن بکشانند؛ زیرا کودکان آنچه از والدین خویش می بینند، بدون چون و چرا می پذیرند. خواندن با صدای بلند، وجود منابع خواندنی در سبد خرید خانوار و پرداختن اوقاتی مشخص به خواندن، علاقه را رفته رفته در کودک ایجاد می کند. همچنین در کنار این الگوسازی، خانواده بایستی آنچه را که موانع بازدارنده ارتقای مهارت خواندن بر سر راه کودک است، حذف و یا کم رنگ کند. به این دلیل که خانواده نیز ناگزیر از عوامل بیرونی مانند جو بازی های رایانه ای، اینترنتی و فضای مجازی خواهد بود. در زمینه عادت به خرید کتاب و منابع خواندنی توسط خانواده یافته های کلارک و پولتون (۲۰۱۱) هم راستا با یافته های مطالعه حاضر است زیرا آنان نیز ثابت کردند کودکانی که خود مالک کتاب هستند، بیشتر از کتاب خواندن لذت می برند و مهارت خواندن بالاتری دارند. نتایج مانوئل و رایبسون (۲۰۰۳) و کریل (۲۰۱۵) نیز نشان داد که انگیخته های درونی و بیرونی در ایجاد انگیزه به خواندن مؤثر است. در مطالعه گیلبرت و فیستر (۲۰۱۱) نیز اثبات شد که عدم علاقه از موانع ارتقای مهارت خواندن است. نتایج این سه مطالعه نیز هم راستا با مطالعه حاضر میباشند. دومین عامل درونی، ایجاد شرایط اختیار در انتخاب منبع خواندنی است که مستلزم وجود منابع گوناگون به دور از ممیزی های حرفه ای و تخصصی، به دور از غلبه علایق شخص یا گروه انتخاب، دسترس پذیری و سهولت دسترسی به تمامی منابع موجود و ممکن می باشد. با توجه به اینکه عوامل درونی و بیرونی در هم تنیده شده اند و متأثر از یکدیگرند، لذا آگاهی از تأثیر فقدان اجبار و تحمیل سلیقه در خواندن به خوبی می تواند نهادها و سازمانهای مربوطه را در رسیدن به اهداف والای خویش یاری رساند. به این دلیل که خودانگیختگی و اختیار در خواندن، برای اشخاص بدون در نظر گرفتن بازه سنی، نگرشی مثبت ایجاد می کند و در ایجاد انگیزه برای مرتفع کردن نیاز اطلاعاتی و یا پرکردن اوقات فراغت خویش با تجربه ای همراه با انگیخته های درونی و بیرونی خواهد بود. از آنجا که انگیزه محرک اصلی فرد برای خواندن است بنابراین مدارس ها با ایجاد فضای دلچسب، امکانات با کیفیت، منابع خواندنی جذاب و دسترس پذیر، نیروی انسانی مجرب و برنامه ها و طرح های متنوع در کنار مشوق های مادی و معنوی نه تنها در ایجاد انگیزه برای دستیابی به خواندن موفق خواهند بود، بلکه در شکل گیری صحیح عاملان بیرونی دیگر از جمله خلق کنندگان و توزیع کنندگان محتوا به عنوان یکی از بزرگترین مخاطبان آنها در جامعه مؤثر خواهند بود. در مورد دسترسی به منابع خواندنی یافته های مطالعه حاضر با مطالعه گیلبرت و فیستر (۲۰۱۱) که ادعا کردند عدم دسترسی به منابع مناسب از موانع ارتقای مهارت خواندن

است، در یک راستا می باشد. هر چند عوامل ذکر شده لازم و ضروری اند اما کافی نیستند، زیرا که اولین گام در شکل گیری خواندن، نیاز است که بر اساس نوع هدف به پیش می رود. در صورت نیاز به شناخت، کشف، ارتباط، تعامل و یا نگرشی کاربردی، هدف خواندن شکل خواهد گرفت. این نیاز ممکن است در درون فرد احساس شود و یا اینکه از عاملی بیرونی به فرد القا شود. در هر دو حالت در صورت مناسب بودن دیگر شرایط ذکر شده پس از رفع نیاز و دستیابی به هدف، تجربه ای انگیزنده های درونی و بیرونی حاصل می شود که در کتابخوان کردن فرد مؤثر خواهد بود. از جمله این شرایط می توان به احساسات و حالات درونی فرد اشاره کرد. احساسات خوشایند در هنگام خواندن، لذت خواندن را به همراه خواهد داشت و احساسات ناخوشایند تجربه ای ناموفق به دست خواهند داد. در زمینه تجربه لذت بخش، پیوندها نیز دلیلی بر کسب این تجربه اند. پیوند ذهنی- عاطفی و یا عقلانی- خواننده با نویسنده یا محتوای اثر، پیوند واقعیت با تخیل و تکرار یک تجربه ی همراه با انگیزنده های درونی و بیرونی در قالب منبعی خواندنی از این مواردند. لازم به ذکر است که در کنار چنین عواملی، عامل دیگری با عنوان پیش داشته ها به طور مستقیم در سراسر خواندن حضور دارد. پیش داشته هایی از مهارت های خواندن، تجربیات خوب، میزان آشنایی با موضوع و دستاوردهای مطلوب گذشته همانند داشتن خاطرات خوب و با موفقیت در تحصیل و پروژه های علمی، می تواند فرد را یک بار دیگر به سمت خواندن همراه با انگیزنده های درونی و بیرونی جذب کند. از طرف دیگر داشتن نگاه مثبت و انگارهای مطلوب در خواندن نیز می تواند در تکمیل پیش داشته های موفق مؤثر باشد. در زمینه مهارتهای خواندن که جزء پیش داشته هاست، یافته های مطالعه حاضر با یافته های مطالعه رو و چن (۲۰۱۴) در موضوع عدم درک کتاب به دلیل عدم مهارت در فهم زبان کتاب، هم راستا یافت شد. یافته ها نشان داد حجم انبوه کتاب های نفس گیر و عبوس درسی، عاملی است که بر ایجاد علاقه و لذت از خواندن در سالهای آتی زندگی فرد تأثیر منفی می گذارد. این نتیجه را هم راستا با نتایج گیلبرت و فیستر (۲۰۱۱) یافتیم که حجم مطالعات درسی از موانع کسب لذت از مطالعه و ارتقای مهارت خواندن است و پرداختن به تفریحات دیگر به جای خواندن در اوقات فراغت برای اشخاص خوشایندتر است و چنانچه مشاهده میشود فناوری های ارتباطی و تفریحات مجازی جای لذت خواندن را برای افراد پر کرده اند. اما نکته قابل توجه این است که قبل از ورود به دهه اخیر نیز چنین مشکلی وجود داشت. بسیاری حتی لحظه ای تجربه لذت از خواندن را نداشته اند. چنین می توان تحلیل کرد که نیاز به خواندن در افراد احساس نمی شود؛ زمانی که نیاز به خواندن ایجاد شد، احساس خوشایندی در پی خواهد آمد. در اینجا نقش سازمان آموزش و پرورش روشن می شود که در سیستم و شیوه آموزشی خویش بایستی تأمل بیشتری کرده و جای خالی نیاز به خواندن و در نهایت تقویت مهارت خواندن را برای دانش آموزان پر کنند. اما این کار نیز به تنهایی مشکل است و نیازمند همکاری و همراهی رسانه ها، خلق و توزیع کنندگان محتوا، نهادهای فرهنگی و کتابخانه ها برای ایجاد شرایط مناسب و امکانات کافی و مطلوب خواندن از قبیل تولید و توزیع موضوعات مطالعاتی مناسب، بستر سازی و تولید محمل های خواندنی مورد علاقه جامعه با توجه به نیاز، علاقه و درخواست جامعه است. در این زمینه یافته های هوارد (۲۰۰۶) نیز نشان داد که شناسایی علایق و رفتار اطلاع یابی نوجوانان می تواند در ارتقای مهارت خواندن اثرگذار باشد و از طرف دیگر کتابخانه های مدارس نیز با برقراری ارتباط صحیح و خدمات مناسب در این زمینه اثرگذارند. نتایج کرمین و همکاران (۲۰۰۹) نیز در راستای نتایج مطالعه حاضر نشان میدهد روابط معلمان با کودکان و نیز خانواده با کودکان از عوامل اثرگذار بر ارتقای مهارت خواندن است. امروزه تعداد و تنوع منابع خواندنی روزبه روز بیشتر می شود اما تعداد کتابخوان ها کمتر! آنچه مشهود است کمبود منابع خوب و مورد علاقه و نیاز جامعه است؛ به این دلیل که محصل عدم پرورش نویسندگان

خوب، عدم توجه به سلايق خواننده و عدم تأمل کافی در آثار منتشر شده، و يترين هايي پر از خواندني هاي بي خواننده است. نکته قابل تأمل ديگر، عدم تبليغات کافي است، زيرا آنجا که منابع مطلوب توليد مي شود، عدم اطلاع رسانی به عدم دسترسي استفاده کنندگان مي انجامد. اين اطلاع رسانی در قالب تبليغات توسط رسانه هاي ملي و محلي از نوع جمعي و اجتماعي مي تواند با استفاده از بسامد تکرار و در ديد قرار دادن جلوه هاي مطلوب خواندن و فوايد آن، جامعه را با موجي از عوامل اثرگذار بر ارتقای مهارت خواندن و خواندن خوشايند مواجه کند. رسانه ها از تأثيرگذارترين نهادها محسوب مي شوند. در جامعه ما جای خالي چنين موجي به شدت احساس مي شود. به طور کلي شناسايي عوامل اثرگذار بر ارتقای مهارت خواندن نشان دهنده اهداف و رويکردهايي است که افراد در هنگام خواندن در پي آند. بنابراين نتايج قابل توجهي در اختيار برنامه ريزان و کسانی که به طور مستقيم و غيرمستقيم با امر خواندن سروکار دارند، قرار ميدهد که مي توانند در راستای ايجاد بسترهاي ارتقای مهارت خواندن از آن بهره گيرند.

منابع

- رداد، ايرج و مسعودي ميترا. (1392). بررسی وضعیت عادات مطالعه آزاد دانش آموزان دوره متوسطه شهر مشهد و عوامل مؤثر بر آن. تحقیقات اطلاع رسانی و کتابخانه های عمومی، 19(3)، صص 387-407.
- قاسمی، محمود، ميرزاخانی، عليرضا وفرزاد، ولي اله. (1392). تأثير سواد والدين بر عملکرد سواد خواندن دانش آموزان پایه چهارم ابتدایی براساس مطالعات پرلز 2006. مجله علوم تربيتی دانشگاه شهيد چمران اهواز، دوره 6، سال 20، شماره 2، صص 225-244.
- قريشي، زهره. (1383). بررسی نظر دانشجويان دانشکده علوم تربيتی و روانشناسی دانشگاه فردوسی مشهد درباره خواندن به قصد يادگيري، خواندن به قصد لذت، خواندن به قصد تصميم گيري و دو اصل معقول انديشی و کمترین کوشش. کتابداري و اطلاع رسانی، 7(4)، صص 43.
- مبارک قمصری، ريحانه. (1395). مقایسه عوامل مؤثر بر عملکرد سواد خواندن دانش آموزان پایه چهارم بر اساس داده های پرلز 2011 در کشورهای ايران و هنگ کنگ با استفاده از مدل چندسطحي. دانشگاه علامه طباطبایی، پایان نامه دوره کارشناسی ارشد.
- نظری، اشرف و عصاره، فريده. (1390). دیدگاه های دانش آموزان دبیرستانی شهرستان شهرکرد در مورد عوامل ترغيب کننده و بازدارنده مطالعه آزاد. مطالعات ملی کتابداري و سازماندهی اطلاعات، 3(87)، صص 1-18.
- Alivernini, F., & Manzarelli, S. (2015). A Multilevel structural Equation Model Testing the Influences of Socio-Economic Status and Pre-Primary Education on Reading Literacy in Italy. *Procedia- Social and Behavioral Sciences*, 205, 168-172.
- Anderson, R., Hiebert, E., Scott, J., & Wilkinson, J. (1985). *Becoming a Nation of readers: The Report of the Commission on Reading*. Centre for the Study of Reading, University of Illinois, Champaign.
- Bauerlein, M. (2008). *The dumbest generation: How the digital age stupefies young Americans and jeopardizes our future*. New York: Penguin Group (USA) Inc.
- Boonaree, C., A. Goulding, A., & Dorner, D. (2015). Reading for pleasure practices in community libraries in Thailand. In *The general conference congress of Southeast Asian librarians (CONSAL) XVI*,

- Bangkok – Thailand, 11 – 13 June 2015. <http://www.consalexvi.org> (accessed August 30, 2016).
- Brozo, W. G., Shiel, G., & Topping, K. (2007). Engagement in reading: Lessons learned from three PISA countries. *Journal of Adolescent & Adult Literacy*, 51 (4): 304–315.
- Busayo, I. O. (2005). The reading habits of undergraduates as deduced from the use of the library a case study of the university of AdoEkiti, Nigeria. *Nigerbiblios*, 16 (1-2), 60-70.
- Clark, C., & Hawkins, L. (2011). *Public Libraries and Literacy: Young people's reading habits and attitudes to public libraries, and an exploration of the relationship between public library use and school attainment*. London: National Literacy Trust.
- Clark, C., & Poulton, L. (2011). *Book ownership and its relation to reading enjoyment, attitudes, behaviour and attainment*. London: National Literacy Trust.
- Clark, C., & Rumbold, K. (2006). *Reading for pleasure: A research review*. London: National Literacy Trust.
- Creel, S. (2015). The Impact of Assigned Reading on Reading Pleasure in Young Adults. *Journal of Research on Libraries & Young Adults*, 5. Retrieved August 30, 2016, from <http://www.yalsa.ala.org/jrly/2015/02/theimpact-of-assigned-reading-on-reading-pleasurein-young-adults/>
- Cremin, T., Mottram, M., Collins, F., Powell, S., & Safford, K. (2009). *Teachers as readers: Building communities of readers 2007-08 executive summary*. The United Kingdom Literacy Association.
- Daiani, M. h. (1997). Basic comments about book reading. *Librarianship and Information*, 1 (2). 10-13.
- Eden, M. B., & Ofre, E. T. (2010). Reading and Internet Use Activities of Undergraduate Students of the University of Calabar, Calabar, Nigeria. *African Journal of Library, Archives and Information Science*, 20 (1), 11-18.
- Epcacan, C., & Epcacan, C (2010). Socio-economic and culture factors effecting Self efficacy on Reading comprehension. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 2 (2), 666-671.
- Gilbert, J., & Fister, B. (2011). Reading, Risk, and Reality: College Students and Reading for Pleasure. *College & Research Libraries*, 474-494.
- Goux, D., Gurgand, M., & Maurin, E. (2016). Reading enjoyment and reading skills: Lessons from an experiment with first grade children, *Labour Economics*. Retrieved August 30, 2016, from <http://dx.doi.org/10.1016/j.labeco.2016.09.007>
- Javid, C. Z., and Al-Khairi, M. H. (2011). The role of pleasure reading in enhancing reading speed and reading comprehension: a case study. *Arab World English Journal*, 2(4): 219-256.
- Howard, V. (2006). Teens and pleasure reading: a critical assessment from Nova Scotia. in M.K. Chelton and C. Cool (eds). *Youth Information Seeking behavior: Theories, Models and Issues*. Vol. 2. Lanham MD: Scarecrow Press.
- Manuel, J., & Robinson, D. (2003). Teenage Boys, Teenage Girls and Books: Reviewing Some Assumptions about Gender and Adolescents' Reading. *English Teaching: Practice and Critique*, 2 (2). 66-72.
- Ro, E., & Chen, C. A. (2014). Pleasure reading behavior and attitude of non-academic ESL students: A replication study. *Reading in a Foreign Language*, 26 (1), 49-72.

- Schroeder, N. k. (2010). Developing a culture of reading in middle school: What teacher –librarians can do. Master of education. University of Alberta, Edmonton, Alberta. Retrieved august 30, 2016, from <http://www.uofaweb>
- Sterberg, G. K. (2005). Methods of qualitative research in social science. Yazd, Iran: University of Yazd; 2005. Yari,
- Sh. (2014). Necessities and challenges of reading in Iran. In National congress on useful reading, Kermanshah, October 2, 2009. Under the supervision of Mozaffar Cheshmeh Sohrabi; By the Library and Information Society of Kermansha Branch (Pp. 179-201). Tehran: Chapar.